

УДК 796.01/09:93
doi: 10.15330/fcult.35.32-42

Станіслав Заборняк, Мацей Кухцяк,
Богдан Мицкан, Тетяна Мицкан

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛАХ ГАЛИЧИНИ (1868–1918 рр.)

Мета. Розкрити особливості функціонування фізичної культури в школах Галичини (1868–1918 рр.). **Методи.** Джерельною базою дослідження були архівні матеріали міст Перемишля, Львова, Іван-Франківська, Тернополя, пов'язаних з діяльністю закладів середньої освіти в Галичині за часів Австро-Угорської імперії. **Результати.** Розвиток організованої української фізичної культури в школах Галичини бере свій початок з другої половини XIX століття. Офіційно це розпочалося з публікації в 1868 р. Радою національної школи циркуляру, який зобов'язував шкільну владу вводити в навчальні програми народних шкіл фізичну культуру та організовувати семінари для підготовки вчителів цього профілю.

Починаючи з 1890 р. усі вчителі були зобов'язані залучати шкільну молодь до участі в оздоровчо-рекреаційних заходах з використанням фізичних вправ. З іншого боку, директори шкіл мали надавати щорічні окремі звіти про діяльність школи з фізичної культури. Важливим кроком щодо покращення фізичної підготовки учнів було запровадження у 1901 р. двох уроків з фізичної культури протягом тижня. Проте через брак кваліфікованих вчителів фізичної культури в народних школах та гімназіях фізична підготовка учнів не завжди здійснювалася в необхідному обсязі. Для покращення рівня фізичної підготовленості школярів велике значення мало проведення методичних конференцій з директорами та вчителями фізичної культури. Це підтверджується шкільними звітами, які містять дані, як про фізичний розвиток, так і фізичну підготовленість учнів, починаючи з 1896 р. Під час проведення уроків фізичної культури використовувалися гімнастичні й легкоатлетичні вправи (біг, стрибки, метання), рухливі та спортивні ігри, їзда на велосипеді, плавання у відкритих водоймах, а в зимовий період катання на лижах, санах і навіть крикет. Із позаурочних форм фізичної підготовки популярними були ігри і забави під час перерв, а з позашкільних – піші туристичні мандрівки. **Висновок.** Отже, у період 1868-1918 рр в школах Галичини (українських і польських) були закладені основи сучасної фізичної підготовки шкільної молоді, а відтак й ефективного контролю за станом цього процесу в школах, що може бути використано й на сучасному етапі формування компетентностей учнів з фізичної культури й здорового способу життя.

Ключові слова: школа, учні, фізична культура.

Aim. To reveal the peculiarities of the functioning of physical culture in the schools of Galicia (1868-1918). **Methods.** The source base of the study was the archival materials of the cities of Przemyśl, Lviv, Ivan-Frankivsk, Ternopil, related to the activities of secondary schools in Galicia during the Austro-Hungarian Empire. **Results.** The development of organized Ukrainian physical culture in the schools of Galicia dates back to the second half of the nineteenth century. Officially, this began with the publication in 1868 by the National School Council of a circular, which obliged the school authorities to introduce physical culture into the curricula of public schools and to organize seminars for the training of teachers in this field. Beginning in 1890, all teachers were required to involve schoolchildren in recreational activities using exercise. On the other hand, school principals were required to provide separate annual reports on the school's physical education activities. An important step in improving the physical training of students was the introduction in 1901 of two physical education lessons during the week. However, due to the lack of qualified physical education teachers in public schools and gymnasiums, physical training of students was not always carried out to the required extent. Methodical conferences with principals and physical education teachers were of great importance for improving the level of physical fitness of schoolchildren. This is confirmed by school reports, which contain data on both physical development and physical fitness of students since 1896. Gymnastics and athletics exercises (running, jumping, throwing), moving and sports games, cycling, swimming in open water, and in winter skiing, sledding and even cricket were used during physical education classes. Out-of-class forms of physical training were popular games and entertainment during breaks, and out-of-school – hiking. **Conclusion.** Thus, in the period 1868-1918 in the schools of Galicia (Ukrainian and Polish) laid the foundations of modern physical training of schoolchildren, and hence effective control over the state of this process in schools, which can be used at the present stage of formation of physical competence culture and a healthy lifestyle.

Keywords: school, schoolchildren, physical culture.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Події сучасної української історії – особливо після Всеукраїнського референдуму привели до здійсненням багатотомових мрій багатьох поколінь українського суспільства про неза-

лежну Україну, активізацію процесів демократизації, звільнення від впливу тоталітаризму в усіх галузях суспільного життя, в тому числі і у фізичній культурі, та розбудови молоді, демократичної української держави (16.07.1990 р. Верховна Рада України прийняла Декларацію про суверенітет [1], а 24.08.1991 р. проголосила свою незалежність (Литвин В.М., 2003). В цьому важливу роль відіграла історична спадщина українського народу, яка відображена в її культурі, освіті, фізичній культурі, традиціях і збройній боротьбі за незалежність. Вважаємо, що в цьому контексті важливо розкрити генезис української фізичної культури, традиції якої закладалися в Україні у другій половині XIX століття (Zaborniak S., 2007; Луцький Я., Мицкан В., 2010).

Як відомо, на той час територія української держави була розділена і належала різним країнам (Грицак Я., 2019), внаслідок чого розвиток фізичної культури в регіонах України (Галичина, Буковина, Закарпаття, Придніпров'я) мав свої особливості (Гайський О., 1975; Вацеба О., 1997; М. Орлевич-Мушял, Ю. Олійник, Б. Мицкан, 2014).

Звичайно, пошук початків фізичної культури народів, що населяють басейн річок Сану і Дністра, необхідно шукати в матеріалах розкопок Північного Причорномор'я, традиціях тіло виховання княжої доби та часів існування Запоріжської Січі (Тягур Р., 1999).

Щодо розвитку спортивного руху в Галичині, то цій проблемі присвячена ціла низка наукових праць. Зокрема, це дослідження О. Вацеби (1997, 2008), С. Заборняка (2007), С. Заборняка Б. Мицкана (2015), Заборняка С., Мицкан Б., Мицкан Т., 2017, А. Со-ви, Я. Тимчака (2017), Р. Тягура (2020) Проте, важливим є вивчення особливостей розвитку фізичної культури в школах Галичини за часів її знаходження в складі Австро-Угорської імперії. Адже саме в той час закладалися підвалини сучасної системи фізичної підготовки шкільної молоді.

Мета дослідження – розкрити особливості функціонування фізичної культури в школах Галичини (1868–1918 рр.).

Методи дослідження. Під час дослідження здійснювали вивчення архівних матеріалів міст Перемишля, Львова, Іван-Франківська, Тернополя, пов'язаних з діяльністю закладів середньої освіти в Галичині за часів Австро-Угорської імперії.

Результати. В епоху Австро-Угорської імперії українські активісти Галичини приділяли особливу увагу розвитку освіти [17]. З 1893 року вони мали свого представника в Національній шкільній раді. Це був Володимир Барвінський [18]. У 1881 році активісти “Просвіти” заснували “Руське педагогічне товариство” (у 1912 році отримало назву “Українське педагогічне товариство”), яке сприяло освіті серед сільського населення. Це допомогло українським селянським дітям отримати доступ до навчання в муніципальних школах.

У 1868 р. в Галичині функціонувало 2469 шкіл, у тому числі 1293 школи з українською мовою навчання. Більшість із них були початковими і мали тільки 1–2-класи [19]. Ще більші диспропорції були в середніх школах. Так, у 1912 р. функціонувало 296 польських середніх та професійно-технічних шкіл (одна школа на 52 тис. поляків), українських було лише 12, тож на одну школу припадало 300 тис. українців. Із загальної кількості 8134 галицьких вчителів у 1900 р. українських було тільки 1803 [20]. За таких обставин український етнос Галичини суттєво відставав від інших національних меншин щодо розвитку освіти [21].

Розвиток організованої української фізичної культури в школах Галичини бере свій початок з другої половини XIX століття. Офіційно це розпочалося з публікації в 1868 р. Радою національної школи циркуляру, який зобов'язував шкільну владу вводити в навчальні програми народних шкіл фізичну культуру та організовувати семінари для підготовки вчителів цього профілю [22]. Це розпорядження було підсилено відповідними Постановами австрійської влади.

Починаючи з 1890 р. Крайовою шкільною радою (КШР) було започатковано проведення рухливих ігор у закладах середньої освіти [23]. Відтак, у цьому ж році іншим розпорядженням КШР усі вчителі були зобов'язані залучати шкільну молодь до участі в оздоровчо-рекреаційних заходах з використанням фізичних вправ. З іншого боку, директори шкіл мали надавати щорічні окремі звіти про діяльність школи з фізичної культури.

Починаючи з 1892 р. в школах було запроваджено перманентний режим навчання (без обідньої перерви), що дозволило проводити спортивні заходи у другій половині дня, тобто, після уроків [24]. Важливим кроком щодо покращення фізичної підготовки учнів було збільшення у 1901 р. кількості уроків з фізичної культури протягом тижня (їх стало два).

Треба констатувати, що через брак кваліфікованих вчителів фізичної культури в народних школах та гімназіях фізична підготовка учнів не завжди здійснювалася в необхідному обсязі. Так, згідно з повідомленням КШР, у 1873/1874 навчальному році з 2420 народних шкіл було проведено тільки 182 уроки фізичної культури, що становило 7,52% від запланованих, а в 1898/1899 навчальному році з 4255 народних шкіл лиш 302 запровадили уроки гімнастики, що становить 7,09% від належної кількості.

У звіті КШР про гімназії та реальні школи зазначалося, що із загальної кількості 21031 учнів цих шкіл обов'язковою гімнастикою охоплено лише 5764, тобто 27,40% [25]. Незважаючи на постанову 1871 р. та положення статуту про обов'язкове викладання гімнастики, на семінарських заняттях для вчителів не розглядалися питання щодо гімнастики для учнів. Згідно з оцінкою фізичного стану розвитку молоді, проведеною КШР у 1904 р., з моменту введення обов'язкових вправ з гімнастики, деякі школи взагалі не проводили таких занять. У деяких закладах середньої освіти фізичним вправам відводили лише 10 днів протягом року, а участь дітей в уроках фізичної культури не перевищувала 20%. Причиною цього була відсутність спортивних залів і майданчиків та вчителів. Водночас, у звіті йдеться про збільшення кількості учнів, які беруть участь у іграх та спортивних заходах (50–60% від загальної кількості) [26].

Задля детальної оцінки стану фізичної підготовки 19.03.1904 р. Губернаторство видало рескрипт, зобов'язуючи директорів шкіл оцінити цей стан і письмово звітувати про це протягом одного місяця [27]. У звіті про діяльність директора Ліцею Інституту для дівчат м. Перемишля зазначено, що протягом 1904/1905 н.р. школа проводила дві години занять фізичними вправами на тиждень у кожному класі [28].

Поганий стан освіти в Галичині суттєво стримував фізичний розвиток як польської, так і української молоді. Ситуація в галицькій освіті була критичною, оскільки заступник губернатора Центральної комісії 14.04.1907 року попросив ... “забезпечити можливість фізичної підготовки шкільної молоді”.

Треба відзначити, що в цей період у багатьох школах дітей з бідних сімей забезпечували дешевою та здоровою їжею, безкоштовним медичним обслуговуванням [29]. При цьому, як в польських, так і українських початкових школах Галичини гігієнічні умови навчання залишалися на низькому рівні [30]. З цієї причини у 2-й польській та українській гімназії м. Тернополя обов'язкове навчання з гімнастики було призупинено і проводились тільки позаурочні заходи [31]. Аналогічно, в українській гімназії м. Станіславова теж через відсутність умов не було можливості викладати гімнастику протягом 1908/1909 навчального року. Зрідка проводилися рухливі ігри на відкритих майданчиках під наглядом вчителя гімнастики [32]. Для підвищення ефективності навчання з фізичної культури, постановою КШР було запроваджено у 1908/1909 н.р. такі заходи: обов'язкове проведення рухливих ігор та облаштування для цього ігрових майданчиків; організація шкільних майстер-класів та мандрівок для школярів [33].

Відзначимо, що серед українських учнів молодших класів найпопулярнішим був футбол, запроваджений наказом КШР у 1905 році. Як впливає зі звіту КШР, у 1909/1910 н.р. найефективніше в цьому плані працювали школи Львова, Самбора і Тернополя [34].

Розвиток фізичної культури в українському середовищі в кінці 19-го – на початку 20-го століття був тісно пов’язаний, серед іншого, з програмою Українського гімнастичного товариства “Сокол”. Створення Соколу було результатом дій представників української еліти, освітян та лікарів на чолі з Володимиром Жаврівським та Василем Нагірним. З дня свого заснування, у 1894 році, в гімназіях з українською мовою навчання (Коломия – 1, Львів – 2 Перемишль – 2, Тернопіль – 1, Станіславів – 1, Яворів – 1, Стрий – 1) лідери цього товариства запровадили заняття гімнастичними вправами [20, 21]. Це стало можливим завдяки наданню Галичині автономії та відповідним постановам Національної шкільної ради, Міністерства освіти, які поширювалися як на українські, так і польські школи.

Необхідно відзначити, що запровадження занять гімнастичними вправами у школах відіграло вагомий роль у розвитку української фізичної культури. Відповідно до звітів керівництва середніх шкіл з українською мовою навчання, здійснення заходів, спрямованих на фізичний розвиток українських дітей, здійснювалось на підставі виданих розпоряджень та циркулярів Національної шкільної ради (НШР). Велике значення у питанні розвитку фізичної культури мало видання наказу від 15.09.1890 р. “Про підвищення фізичного розвитку молоді в державних та приватних школах”. Цей наказ передбачав проведення занять з гімнастики, легкої атлетики, плавання, веслування, їзди на велосипеді, ходьби на лижах, а також використання екскурсій й туристичних мандрівок.

Для покращення рівня фізичної підготовленості школярів велике значення мало проведення методичних конференцій з директорами та вчителями фізичної культури. Це підтверджується шкільними звітами, які містять дані, як про фізичний розвиток, так і фізичну підготовленість, починаючи з 1896 р. [36].

На початках уроки фізичної культури проводились сезонно (восени та навесні) в обсязі однієї години на тиждень (до 1897 р.), а потім дві [38]. Через відсутність спортивних залів спочатку використовувались пришкільні території, а пізніше зали та спортивні майданчики “Сокола”. Деякі гімназії орендували майданчики для занять гімнастикою. На них розміщували гімнастичні прилади, обладнання для ігор і робили їх загальнодоступними. Вчителями фізичної культури в українських гімназіях були здебільшого лікарі та викладачі інших предметів, а після 1896 р. лідери Сокольського руху. Окрім гімнастики, легкоатлетичних вправ, рухливих ігор і забав, з 1902/1903 навчального року до програми з фізичної культури були введені ігри та військові вправи, де це було можливо [39].

Увага до фізичної культури мала місце також у жіночих гімназіях. У звіті про діяльність Лицею Інституту для дівчат у Перемишлі, який розпочав свою діяльність у 1895 році, у розділі “Фізична культура” знаходимо опис реалізації програми 1908/1909 н.р., який засвідчує проведення щотижня 3-х годин гімнастики [41].

У звіті про виконання гімнастики для дівчаток у приватній жіночій гімназії м. Львова за 1906/1907 навчальний рік є опис використання різноманітних рухливих ігор (“Заяць в капусті”, “Турок”, “Іди за мною”, “Кіт і миш”, “Послідня пара” та інші. Уроки фізичної культури відвідували учні I–VII класів, які проводилися у відповідності до програми Міністерства освіти 1897 року та з урахуванням шведської методики викладання (Liedbeka C. H. Gymnastika dagofningar for folkskolan; Torngren L. M. Larobok and gymnast) [42].

З метою збільшення часу на рухову діяльність, рішенням Національної шкільної ради від 1904 р. збільшено тривалість перерв між уроками, що дало можливість проводити рухливі ігри і забави під наглядом вчителів [43].

У 1907/1908 навчальному році в гімназії з українською мовою навчання в м. Перемишлі 321 учень брав участь у заняттях з фізичної культури, які проводились в приміщеннях “Сокола”. З травня по липень всі уроки відбувалися на орендованих (307 крон за три місяці) відкритих спортивних майданчиках. До програми занять, серед іншого, входив і крикет, велосипедні прогулянки на відстань 5”7 км.

Взимку, діти каталися на лижах і санях у сусідніх горах, на санній трасі в Ліповцях, ковзанах на замерзлих водах річки Сан та навколишніх ставків [44]. Зміст звіту за 1908/1909 рр. свідчить про те, що до уваги бралися рекомендації Івана Боберського щодо використання під час уроків фізичної культури гри у футбол [45].

Серед початкових шкіл з українською мовою навчання найзручніші умови для проведення занять фізичними вправами були в академічній гімназії м. Львова. У Коломиї та Перемишлі українські гімназії використовували власні спортивні споруди. Гімназія м. Перемишль мала у своєму розпорядженні два ігрових поля, у Станіславській гімназії функціонувало одне поле і водночас здійснювалося будівництво спортивного залу, як і в Тернополі (1909 р) [47].

Програми з фізичної культури українських гімназій включали різноманітні вправи з легкої атлетики, форма та зміст яких відображались у щорічних звітах українських директорів середніх шкіл під заголовком гімнастика [49].

Перша згадка про використання спортивної форми у шкільній гімнастиці міститься в звіті гімназії у Львові за 1904/1905 н. рік. Заняття проводились у Цісарському Лісі – так званій, Кайзервальд [50]. Школярі пішим ходом (30 хв) йшли до місця занять. Відтак вчителі організовували ігри протягом 2-х години [51].

У програмі фізичної культури в 1906/1907 н.р. деякі уроки у спортивному залі були розділені на дві частини: підготовчу (3 хвилини безперервного бігу і 10 хвилин гімнастичних вправ) та основну (вправління в бігу на короткі дистанції, гра у футбол, рухливі ігри). З 5-го класу учні могли бути членами двох спортивних команд (футбольної та легкоатлетичної), де крім бігу вони також кидали списа та диск [52]. Серед учнів приватної гімназії, в 1–7 класах, у 1907/1908 н. р. проводилися змагання з бігу, а переможці отримували нагороди [53].

З наступного навчального року в одній з українських гімназій розпочали використовувати шведську та німецьку гімнастики. Урок складався з шести частин і завершувався бігом малої інтенсивності. Заняття проводились у приміщенні “Сокола” (м. Львів, вул. Руська 20). З доповіді щодо проведення уроків у 1908/1909 н.р. відомо, що у 1–7-му класах широко застосовували такі види легкоатлетичних вправ: біг на 50 м, 100 м, 400 м, 1000 м, 3000 м; стрибки – у висоту, довжину, глибину, з жердиною; кидки – кам’яними кубиками, диском, набивним м’ячем [54]. Для учнів першого класу, як правило, використовували 2-х хвилинний біг та стрибки у довжину, у другому класі добавляли стрибки в глибину через перешкоду і висоту, в 3–4-му класах тривалість бігу зростала до 3-х хвилин та крім стрибків діти виконували ще метання диску, м’яча лівою і правою рукою.

Для учнів п’ятих класів використовували безперервний біг протягом 4-х та на 100 м, стрибки у довжину, висоту, кидки м’яча, диска та спису. Щодо учнів шостого класу, то на додаток до всіх вище наведених вправ з легкої атлетики було введено біг на 1000 м, стрибки через перешкоди та метання лівою і правою рукою. До програми 7–8-го класів входили біг на короткі і довгі дистанції, стрибки, в тому числі з жердиною, метання диска та спису [56].

Треба констатувати, що галицькі українські школи були чи не першими світськими установами, які робили зусилля щодо поліпшення здоров'я дітей та молоді, використовуючи для цього як уроки фізичної культури, так і позаурочні (рухливі ігри і забави) та позашкільні (туристичні мандрівки, елементи військової підготовки) рекреаційно-оздоровчі заходи [56].

Запроваджені до Першої світової війни "пікніки" [57], як форма рекреаційних занять фізичними вправами знайшли своє продовження у міжвоєнний період. Основними формами цих заходів були піші мандрівки, водні подорожі на каяках, переїзди на возах, поїзді і мали як оздоровчий, так і пізнавальний ефекти (знайомство з природою Горган, Татр, Пенін та іншими географічно важливими територіями). Учасники, часто із власним наметом, рюкзаком та кухнею мандрували Галичиною.

Дискусія. Необхідно констатувати, що період автономії наприкінці XIX – на початку XX століть був золотим часом Галичини [16]. Звісно, щоб зберегти імперію після серії військових поразок, владній верхівці Австро-Угорщини довелося поділитися повноваженнями з місцевими елітами. І не дивно, що загальна політика австрійського уряду за весь час існування імперії була скерована на збільшення автономії регіонів і це забезпечувало Австро-Угорщині сталий розвиток. Позитивним аспектом такої системи державного управління було й те, що місцеві еліти змогли не тільки керувати автономними частинами імперії, але й розпоряджатися фінансовими потоками, велика частка з яких залишалася у регіонах і використовувалася також для розвитку фізичної культури [9, 10]. Водночас, стрімко розвивалося громадянське суспільство і як результат формувалися чисельні спортивні товариства ("Сокіл", "Пласт", "Луг" та інші) [1,2]. Це створювало можливості для розвитку шкільної фізичної культури, формування спортивної інфраструктури (будувалися спортивні зали, стадіони, гімнастичні майданчики) і як результат українська шкільна молодь отримала можливість фізичного удосконалення, що було важливим для підготовки до визвольної боротьби українського народу [12, 14].

Після деякого застою, обумовленого бойовими діями під час Першої світової війни, у 1918 р. освіта Галичини розпочала новий етап розвитку, але вже під наглядом польської влади, яка у воєводствах була представлена Опікунською радою шкільних округів Львова, Станіславова та Тернополя [44]. Звісно, що наявний стан освіти в цей період вимагав її реорганізації, а відтак і самої системи фізичної підготовки учнівської молоді [45]. Основною проблемою був дефіцит вчителів як у польській школі (86), так і особливо в школах з українською мовою навчання (163) [46, 47]. Вирішення цієї проблеми, як вважали національні активісти, було важливим для захисту від полонізації.

Щодо фізичної підготовки учнівської молоді, то вона розглядалася як один з засобів військової підготовки, необхідної для досягнення національних цілей, зокрема, незалежності. Саме тому шкільна фізична культура знайшла своє підсилення в спортивних товариствах "Сокіл-Батько", "Луг", "Пласт", "Плаї".

Одним з важливих аспектів діяльності закладів освіти щодо фізичної культури було обов'язкове надання директорами шкіл щорічного звіту до органів державної влади про фізичний розвиток, фізичну підготовленість і стан фізичної культури в школі [28, 40, 41, 42].

Запровадження такого контролю щодо діяльності закладів середньої освіти на сучасному етапі реформування освіти було б дієвим засобом посилити відповідальність директорів шкіл за стан функціонування різних форм фізичної культури у освітньому середовищі школи.

Висновки.

1. Розвиток організованої української фізичної культури в школах Галичини бере свій початок з другої половини XIX століття. Офіційно це розпочалося з публікації

в 1868 р. Радою національної школи циркуляру, який зобов'язував шкільну владу вводити в навчальні програми народних шкіл фізичну культуру та організовувати семінари для підготовки вчителів цього профілю.

2. Вагоме значення у питанні розвитку шкільної фізичної культури мало видання наказу Міністерства освіти від 15.09.1890 р. “Про підвищення фізичного розвитку молоді в державних та приватних школах”. Цей наказ передбачав проведення занять з гімнастики, легкої атлетики, плавання, веслування, їзди на велосипеді, ходьби на лижах, а також використання екскурсій й туристичних мандрівок.

3. Навчальні програми з фізичної культури включали такі засоби фізичної підготовки: легку атлетику (біг 50, 100, 400, 1000, 3000 м, стрибки, метання), рухливі і спортивні ігри (футбол), їзду на велосипедах, крикет, катання на саних, ковзанах і лижах, плавання у відкритих водоймах, піші туристичні мандрівки.

4. Органами державної влади була налагоджена щорічна звітність директорів шкіл про фізичний розвиток і фізичну підготовленість учнів та стан фізичної культури в школі.

5. Розвиток фізичної культури в школах відбувався у тісній співпраці з товариством “Сокіл”, яке надавало в користування спортивні зали, обладнання, інвентар та сприяло методичній підготовці вчителів фізичної культури.

1. Вацеба О. З історії спорудження першого українського стадіону у Львові. Молода спортивна наука України. 2008; I : 78-85.
2. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.
3. Гайський О. Тіловиховання і спорт. Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщин / ред.-упорядн. Б. Кравців; ред. кол. І. Ставничий та ін. Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1975: 341-388.
4. Заборняк С., Мицкан Б. Українські спортивні клуби (1900 – 1939 рр.). Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2015; 21: 16-24.
5. Декларація про державний суверенітет України. 16 липня 1990 р. ЦДАВО України, ф. 1, оп. 16, спр. 4490, арк. 105.
6. Заборняк С., Мицкан Б., Мицкан Т. Традиції плавання у фізичній культурі Галичини до 1939 року. Історія фізичної культури народів Європи: зб. тез доповідей Міжнародного наукового конгресу істориків фізичної культури (18-20). Луцьк, Світязь, 2017: 29-30.
7. Литвин В.М. Акт проголошення незалежності України // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2003. 688 с.
8. Луцький Я., Мицкан В. Туризм та краєзнавство на Галичині (кінець XIX ст. – початок XX ст.). *Z dziejow turystyki i sportu w polsce/pod red. T. Jurka, K. Obodynskiego, S. Zabornjaka. Rzeszow: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 2010:165-172.*
9. Малгожата Орлевіч-Мушял, Юрій Олійник, Богдан Мицкан. Туризм на території Східної Галичини в добу автономії. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2014; 20: 43 – 54.
10. Мицкан Б., Заборняк С. Матеріально-фінансові ресурси гімнастичного товариства “Сокіл” в Станиславівському окрузі (1884–1914 рр.). Вісник Прикарпатського університету, Серія: Фізична культура. 2007; 6: 10-16.
11. Мицкан Б., Заборняк С., Мицкан Т. Розвиток велосипедного спорту в українських спортивних товариствах (1909–1939 рр.). Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2017; 27-28: 93-104.
12. Сова А. Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортивної традиції/за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК; Апріорі, 2017. 232 с.
13. Тягур Р. Історія фізичної культури і спорту: курс лекцій. Івано-Франківськ: Лік, 1999. 178 с.
14. Тягур Р., Шевців О. Розвиток спортивного руху в Західній Україні (з кінця XIX – до кінця 30-х років XX ст.). Збірник тез матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми розвитку фізичної культури спорту і туризму в сучасному суспільстві” (27 листопада 2020 р., м. Івано-Франківськ) / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Електронне видання. Івано-Франківськ, 2020: 35-36.

15. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
16. Pierwsze ukraińskie gimnazjum założono w 1879 r. Pisz o tym S. Szach: Popularna istorija Towaristwa “Proswita” u Lwowie. Lwów 1932: 121-122.
17. Barwiński W. (1850–1883) – ukraiński pisarz i publicysta. Członek-założyciel Towarzystwa “Proswita”. Z polecenia Namiestnictwa opracował fonetyczną pisownię języka ukraińskiego.
18. W latach 90-tych XIX w., jak wyliczyła prasa ukraińska utrzymanie konia w wojsku kosztowało 400 k, więźnia 300 k, a nauczyciela ludowego 200 i mniej k. zob. Frasz Z. Galicja. Wrocław 2002. 208 s..
19. Rocznik Polski. Tablice statystyczne. Zawody – ludność. Kraków 1917, s. 81; Porusza ten problem Z. Frasz, Galicja, dz. cyt., s. 208–209.
20. Miąso J.. Z dziejów szkolnictwa ukraińskiego w Galicji (1867–1914). (W:) Rozprawy z Dziejów Oświaty, t. 34 (1991), s. 51-73.
21. “Przewodnik Gimnastyczny >Sokół<”, 1883 nr 10, s. 5.
22. Nieco światła na rozwój bazy szkolnej wychowania fizycznego w Galicji rzuca artykuł E. Cenara: Urządzenie sal i boisk gimnastycznych dla szkół ludowych i średnich. “Przewodnik Gimnastyczny >Sokół<”, 1889; 9: 83–84.
23. Gniewkowski W. Rozwój głównych europejskich systemów wf i ich wpływ na kształtowanie się systemu wf w Polsce. Warszawa 1972: 31.
24. Gaj J., Hądzelek K. Dzieje kultury fizycznej w Polsce. Poznań 1997: 31.
25. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1903/1904. Lwów 1904: 46-47.
26. Reskrypt Ministra Wyznań i Oświaty w sprawie fizycznego wychowania młodzieży szkolnej z dnia 24 luty 1904, l. dz. 6404. Lwów, 19 marzec 1904.
27. Zwid dyrekcji Licea Ruskowo Instituta dla diwczat w Peremyśli za rik 1904/1905. Przemyśl 1905: 24.
28. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1906/1907. Lwów 1907: 88-89.
29. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1907/1908. Lwów 1908: 32.
30. Tamże: 35.
31. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1908/1909. Lwów 1909: 91.
32. Tamże: 90.
33. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1909/1910. Lwów 1910: 45.
34. 25-littia Sportowoho Towarzystwa “Ukraina”. Lwów 1936: 19–23.
35. Zaborniak S. Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1968-1939). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. 543 s.
36. Sprawozdane dyrekcji ck II gimnazji w Peremisli za rik szkolny 1896/97. Peremyszl 1897: 37; Zachodi kolo fizyczowo rozwoju młodierzi – Reskrypt Ministerialny z 15 grudnia 1893 r. nr 18830 i Rady Szkolnej z 1891 r. nr 7912, z obowiązkiem podjęcia trudu do systematycznej organizacji gier i zabaw dla młodzieży.
37. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1901/1902. Lwów 1902: 25-26.
38. Zwid Licea Ruskowo Instituta dla diwczat. Peremyśl 1905: 24.
39. Zwid Licea Ruskowo Instituta dla diwczat. Peremyśl 1909: 24.
40. Zwid dyrekcji prywatnoj żeńsko gimnazja SS Wasiljanek we Lwowie z ruskij jazykom, nadailenoi prawom publiczności riszeniem J.E. Pana Ministra Wiroispowidij i Proswiti za dnia 6 litowo 1907 r. nr 2552. Lwów 1907: 18–19.
41. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich galicyjskich w roku szkolnym 1904/1905. Lwów 1904: 42-43.
42. Sprawozdane dyrekcji CK Gimnazji Franc Józefa I w Peremisli za rik szkolny 1907/1908. Peremyszl 1908: 24.
43. Sprawozdane dyrekcji CK Gimnazji Franc Józefa I w Peremisli za rik szkolny 1908/1909. Peremyszl 1909: 36.
44. Zwid Gimnazji Ruskowo Jazika. Peremyszl 1909: 63.
45. Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Galicyjskich Szkół Średnich w roku szkolnym 1908/1909. Lwów 1910: 13.
46. Według podziału administracyjnego w Galicji w 1855 r.
47. Polak E. Akrobatyka sportowa w Polsce. Rzeszów 2003: 7. 35.
48. Zwid dyrekcji ck akademickoj gimnazji u Lwowie za szkolny rik 1904/1905. Lwów 1905: 23.

49. Zwid direkcji ck akademicznej gimnazji u Lwowi za szkolnij rik 1906/1907. Lwów 1907: 38.
50. Zwid direkcji prywatnoj żeńskiej gimnazji ss. Wasiljanok u Lwowi za szkolnij rik 1906/1907. Lwów 1907: 10.
51. Zwid direkcji ck akademicznej gimnazji u Lwowi za szkolnij rik 1908/1909. Lwów 1909: 13-17.
52. Dobriański B. Rola ukraińskich towarzystw kulturalno-oświatowych w rozwoju szkolnictwa w Galicji w drugiej połowie XIX i początku XX wieku. (W:) Galicjai jej dziedzictwo. Myśl edukacyjna w Galicji 1772–1918. Rzeszów 1996; 8: 347-351.
53. Dz. U. RP 1919; 12/13 (1): 391.
54. Kunicki J., Woltmann B. Z dziejów kultury fizycznej. Gorzów Wlkp. 1996: 71-84.
55. Dz. U. RSzK w Galicji 31 lipiec 1918. Lwów, 1919; 7: 122–135.

References

1. Vatsaba O. Z istorii sporudzhennia pershoho ukraïnskoho stadionu u Lvovi. Moloda sportyvna nauka Ukrainy. 2008; I:78-85.
2. Vatsaba O. Narysy z istorii sportyvnoho rukhu v Zakhidnii Ukraini. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 1997. 232 s.
3. Haiskyi O. Tilovykhovannia i sport. Almanakh Stanyslavivskoi zemli. Zbirnyk materialiv do istorii Stanyslavova i Stanyslavivshchyn / red.-uporiadn. B. Kravtsiv; red. kol. I. Stavnychy i ta in. Niu-Iork–Toronto–Miunkhen, 1975: 341-388.
4. Zaborniak S., Mytskan B. Ukraïnski sportyvni kluby (1900–1939 rr.). Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura. 2015; 21: 16-24.
5. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy. 16 lypnia 1990 r. TsDAVO Ukrainy, f. 1, op. 16, spr. 4490, ark. 105.
6. Zaborniak S., Mytskan B., Mytskan T. Tradytsii plavannia u fizychnii kulturi Halychyny do 1939 roku. Istorii fizychnoi kultury narodiv Yevropy: zb. tez dopovidei Mizhnarodnoho naukovo-honhresu istoriykiv fizychnoi kultury (18–20). Lutsk, Svitiaz, 2017: 29-30.
7. Lytvyn V.M. Akt proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy // Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 1: A-V / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: Naukova dumka, 2003. 688 s.
8. Lutskyi Ya., Mytskan V. Turyzm ta kraieznavstvo na Halychyni (kinets KhIKh st. – pochatok KhKh st.). Z dziejw turystyki i sportu w polsce/pod red. T. Jurka, K. Obodynskiego, S. Zabornjaka. Rzeszow: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. 2010: 165-172.
9. Malhozhata Orlevich-Mushial, Yurii Oliinyk, Bohdan Mytskan. Turyzm na terytorii Skhidnoi Halychyny v dobu avtonomii. Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura. 2014; 20: 43-54.
10. Mytskan B., Zaborniak S. Materialno-finansovi resursy himnastychnoho tovarystva “Sokil” v Sstanislavivskomu okruzi (1884–1914 rr.). Visnyk Prykarpatskoho universytetu, Serii: Fizychna kultura. 2007; 6: 10 – 16.
11. Mytskan B., Zaborniak S., Mytskan T. Rozvytok velosypednoho sportu v ukraïnskykh sportyvnykh tovarystvakh (1909–1939 rr.). Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura. 2017; 27-28: 93-104.
12. Sova A. Tymchak Ya. Ivan Boberskyi – osnovopolozhnyk ukraïnskoi tilovykhovnoi i sportyvnoi tradytsii/za nauk. red. Yevhena Prystupy. Lviv: LDUFK; Apriori, 2017. 232 s.
13. Tiahur R. Istorii fizychnoi kultury i sportu: kurs lektsii. Ivano-Frankivsk: Lik, 1999. 178 s.
14. Tiahur R., Shevtsiv O. Rozvytok sportyvnoho rukhu v Zakhidnii Ukraini (z kintsia XIX– do kintsia 30-kh rokiv XX st.). Zbirnyk tez materialiv V Mizhnarodnoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii “Aktualni problemy rozvytku fizychnoi kultury sportu i turizmu v suchasnomu suspilstvi” (27 lystopada 2020 r., m. Ivano-Frankivsk) / Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. Elektronne vydannia. Ivano-Frankivsk, 2020: 35-36.
15. Hrytsak Ya. Narysy istorii Ukrainy. Formuvannia modernoi natsii XIX–XX stolittia. Kyiv: Vyd-vo: Yakaboo Publishing, 2019. 656 s.
16. Pierwsze ukraińskie gimnazjum założono w 1879 r. Píše o tym S. Szach: Popularna istorija Towaristwa “Prosvita” u Lwovi. Lwów 1932: 121-122.
17. Barwiński W. (1850–1883) – ukraiński pisarz i publicysta. Członek-założyciel Towarzystwa “Prosvita”. Z polecenia Namiestnictwa opracował fonetyczną pisownię języka ukraińskiego.
18. W latach 90-tych XIX w., jak wyliczyła prasa ukraińska utrzymanie konia w wojsku kosztowało 400 k, więźnia 300 k, a nauczyciela ludowego 200 i mniej k. zob. Fras Z. Galicja. Wrocław 2002. 208 s..
19. Rocznik Polski. Tablice statystyczne. Zawody – ludność. Kraków 1917, s. 81; Porusza ten problem Z. Fras, Galicja, dz. cyt., s. 208-209.

20. Miąso J. Z dziejów szkolnictwa ukraińskiego w Galicji (1867–1914). (W:) *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, t. 34 (1991), s. 51–73.
21. “Przewodnik Gimnastyczny >Sokół<”, 1883 nr 10, s. 5.
22. Nieco światła na rozwój bazy szkolnej wychowania fizycznego w Galicji rzuca artykuł E. Cenara: *Urządzenie sal i boisk gimnastycznych dla szkół ludowych i średnich*. “Przewodnik Gimnastyczny >Sokół<”, 1889 nr 9, s. 83–84.
23. Gniewkowski W. *Rozwój głównych europejskich systemów wf i ich wpływ na kształtowanie się systemu wf w Polsce*. Warszawa 1972, s. 31.
24. Gaj J., Hądzelek K. *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*. Poznań 1997, s. 31.
25. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1903/1904*. Lwów 1904, s. 46–47.
26. *Reskrypt Ministra Wyznań i Oświaty w sprawie fizycznego wychowania młodzieży szkolnej z dnia 24 luty 1904, l. dz. 6404*. Lwów, 19 marzec 1904.
27. *Zwid dyrekcji Licea Ruskowo Instituta dla diwczat w Peremyśli za rik 1904/1905*. Przemyśl 1905, s. 24.
28. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1906/1907*. Lwów 1907, s. 88–89.
29. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1907/1908*. Lwów 1908, s. 32.
30. *Tamże*, s. 35.
31. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1908/1909*. Lwów 1909, s. 91.
32. *Tamże*, s. 90.
33. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1909/1910*. Lwów 1910, s. 45.
34. *25-littia Sportowoho Towarzystwa “Ukraina”*. Lwów 1936, s. 19–23.
35. Zaborniak S. *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1968-1939)*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. 543 s.
36. *Sprawozdane dyrekcji ck II gimnazji w Peremisli za rik szkolny 1896/97*. *Peremyszl 1897: 37; Zachodi kolo fizyczowo rozwoju molodierzi – Reskrypt Ministerialny z 15 grudnia 1893 r. nr 18830 i Rady Szkolnej z 1891 r. nr 7912, z obowiązkiem podjęcia trudu do systematycznej organizacji gier i zabaw dla młodzieży*.
37. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich Galicyjskich w roku szkolnym 1901/1902*. Lwów 1902: 25–26.
38. *Zwid Licea Ruskowo Instituta dla diwczat*. Peremyśl 1905: 24.
39. *Zwid Licea Ruskowo Instituta dla diwczat*. Peremyśl 1909: 24.
40. *Zwid dyrekcji prywatnoj żeńsko gimnazja SS Wasiljanek we Lwowi z ruskij jazykom, nadailenoi prawom publiczności riszeniem J.E. Pana Ministra Wiroispowidij i Proswiti za dnia 6 litowo 1907 r. nr 2552*. Lwów 1907: 18–19.
41. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Szkół Średnich galicyjskich w roku szkolnym 1904/1905*. Lwów 1904: 42–43.
42. *Sprawozdane dyrekcji CK Gimnazji Franc Józefa I w Peremisli za rik szkolny 1907/1908*. Peremyszl 1908: 24.
43. *Sprawozdane dyrekcji CK Gimnazji Franc Józefa I w Peremisli za rik szkolny 1908/1909*. Peremyszl 1909: 36.
44. *Zwid Gimnazji Ruskowo Jazika*. Peremyszl 1909: 63.
45. *Sprawozdanie CK Rady Szkolnej Krajowej o stanie Galicyjskich Szkół Średnich w roku szkolnym 1908/1909*. Lwów 1910: 13.
46. *Według podziału administracyjnego w Galicji w 1855 r.*
47. Polak E. *Akrobatyka sportowa w Polsce*. Rzeszów 2003: 7. 35.
48. *Zwid dyrekcji ck akademicznej gimnazji u Lwowi za szkolny rik 1904/1905*. Lwów 1905: 23.
49. *Zwid dyrekcji ck akademicznej gimnazji u Lwowi za szkolny rik 1906/1907*. Lwów 1907: 38.
50. *Zwid dyrekcji prywatnoj żeńskiej gimnazji ss. Wasiljanok u Lwowi za szkolny rik 1906/1907*. Lwów 1907; 10.
51. *Zwid dyrekcji ck akademicznej gimnazji u Lwowi za szkolny rik 1908/1909*. Lwów 1909; 13–17.
52. Dobriański B. *Rola ukraińskich towarzystw kulturalno-oświatowych w rozwoju szkolnictwa w Galicji w drugiej połowie XIX i początku XX wieku*. (W:) *Galicjai jej dziedzictwo. Myśl edukacyjna w Galicji 1772–1918*. Rzeszów. 1996; 8: 347-351.
53. *Dz. U. RP 1919; 12/13 (1): 391*.
54. Kunicki J., Woltmann B. *Z dziejów kultury fizycznej*. Gorzów Wlkp. 1996: 71-84.
55. *Dz. U. RSzK w Galicji 31 lipiec 1918*. Lwów, 1919; 7: 122-135.

Цитування на цю статтю:

Заборняк С, Кухняк М, Мицкан БМ, Мицкан ТС. Фізична культура в українських школах Галичини (1868–1918 рр.) Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2020 Листопад 03; 35: 34–42

Відомості про автора:

Заборняк Станіслав – доктор габлітований з фізичної культури, професор, Жешувський університет (Жешув, Польща)

e-mail: zaborniaks@wp.pl

Мицкан Богдан Михайлович – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту, ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (Івано-Франківськ, Україна)

e-mail: bogdanmytskan21@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5853-713X>

Мицкан Тетяна Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (Івано-Франківськ, Україна)

e-mail: tania_mytskan@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-4164-2961>

Information about the author:

Zabornyak Stanislav – Doctor habilitowany of Science of Physical Education and Sport, Professor, University of Rzeszów (Rzeszów, Poland)

Mytskan Bohdan Mykhailovych – Doctor of Biological Science, Professor, Head of Chair of Theory and Methods of Physical Training and Sports, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Mytskan Tetiana Stepanivna – Candidate of Science (Psychology), Associate Professor (Ph. D.), Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

УДК 796.81.052.242

doi: 10.15330/fcult.35.42-48

*Віталій Кашуба, Владислав Данильченко,
Ілля Вако, Олександр Кримець*

З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ КВАЛІМЕТРІЇ ЩОДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ РУХОВИХ ПОМИЛОК ПРИ ФОРМУВАННІ ТЕХНІКИ РУКОПАШНОГО БОЮ

Мета. Визначити орієнтири підвищення ефективності процесу формування техніки рукопашного бою. **Методи.** Для досягнення поставленої мети було використано такі методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та документальних матеріалів, кваліметрія – метод експертних оцінок. При проведенні експертизи методом надання переваги розрахункове значення коефіцієнта конкордації *W* становило 0,92 ($p < 0,05$), тобто результатам проведеної експертизи можна довіряти, саму експертизу можна вважати такою, що відбулася, а думку експертів – узгодженою. Експертну оцінку проводили за участю 26-ти фахівців. **Результати.** У процесі досліджень нами визначена ступінь узгодженості думок експертів при ранжируванні типових помилок, які допускають курсанти при освоєнні больових і задушливих прийомів в процесі спеціальної фізичної підготовки. Отримані дані дозволяють припустити, що подолання технічних помилок – одна з найважливіших завдань процесу спеціальної фізичної підготовки. Багато помилок, які допускають курсанти при освоєнні больових і задушливих прийомів пов'язані з руховими помилками. Відповідно до сучасних уявлень рухова неточність – невід'ємний компонент рухової діяльності. Важливо відзначити, що рухові помилки – це не тільки значущі неточності. Спортсмен може просто недостатньо добре знати, як формується та чи інша рухова дія, що буває результатом помилок – щодо техніки вправи і техніки його виконання, результатом нездатності (тим більше в умовах дефіциту часу) знайти доцільний варіант техніки вправи для створення особливих (відрізняються від звичних) умов його виконання, у результаті невміння, забезпечити правильне виконання вправи з-за недостатнього рухового потенціалу, в тому числі в зв'язку з втомою. **Висновок.** Визначено орієнтири підвищення ефективності процесу формування базової техніки рукопашного бою.

Ключові слова: техніка рукопашного бою, кваліметрія, рухові помилки.

The purpose of the study is to determine the guidelines for efficiency improving of hand combat techniques formation process. In the special literature it is observed that the failure is a kind of exercise performing with a deviation from technique model, which has a significant impact on the action result. The main failures are failures that distort the main movement mechanism, additional failures distort the technique details. Objectives of the study: based on the expert assessments method using, to identify perspectives for efficiency improving of forming process of the basic hand combat technique. Results. In the research there were determined the consistency degree of experts' opinions in ranking the typical failures that cadets make while